

СУЧАСНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЗМІСТОВИХ КОДІВ АНТИЧНИХ МІФІВ

Як відомо, міфотворчість – це фундаментальне явище людства. Особливе місце серед міфів різних народів світу, безумовно, займають античні міфи, які стали основою найдавнішої європейської літератури – античної літератури Греції та Риму. Кожна культурна епоха тлумачила та розглядала ці міфи по-своєму. Наша сучасність, культурне життя суспільства вимагає нового підходу до античної міфології.

Антична міфологія була предметом досліджень багатьох авторів, починаючи з самої епохи, до якої вона належала. Найбільш ґрунтовним дослідженням вважається книга О. Ф. Лосева «Античная мифология в её историческом развитии» [4]. Лосєв прийшов до висновку, що в своєму розвитку антична міфологія пройшла кілька етапів, серед яких він виділив два головних: хтонічний та олімпійський. Ці етапи були тісно пов'язані з розвитком та еволюцією свідомості людини та зі змінами, які відбувалися в житті людської спільноти.

Для розуміння античної міфології важливими є і роботи тих авторів, які, базуючись на етнографічному матеріалі народів Африки, Америки, Австралії та Океанії, намагалися виявити особливості міфосвідомості давньої людини, ті її закони, які й зумовили специфіку змісту та образів міфів. Це роботи Л. Леві-Брюля «Первобытное мышление» [2], К. Леві-Стросса «Структура мифов» [3], Дж. Дж. Фрезера «Золотая ветвь» [6]. Але, на наш погляд, базовими для сучасного сприйняття та розуміння змісту міфів є висновки німецького філософа Е. Кассіра. Він, зокрема, розглядав духовну діяльність людини, до якої відносив і міфотворчість, як символічну, тобто таку, яка будь-яке узагальнення «перетворює» на знак, символ, метафору і асоціює (ототожнює) з конкретним предметом, явищем і його властивостями. Зміст висновків Кассіра сформулював у статті «Мифология» С. О. Токарев: «... Мифологическое сознание напоминает... код, для которого нужен ключ» [5, с.18].

Знайшовши цей «ключ», можна «прочитати» закодований в символі зміст античних міфів, які здебільшого сучасна людина сприймає як історію, яка дійшла до нас із глибин віків і цікава лише тим, що вона просто фантастична, незвичайна, говорячи сучасною мовою, – фентезі.

Якщо сприймати міфи як певні закодовані знання і розшифрувати їх зміст, то виявиться, що ті узагальнення і висновки, які робили люди багато віків назад, і зараз є актуальними.

Зокрема, всі етіологічні міфи закінчуються перетворенням, тобто метаморфозою: юнак Нарцис перетворюється на квітку, німфа Дафна – на лаврове дерево, сльози сестер Геліад – на бурштин, вихователь всіх героїв кентавр Хірон – на сузір'я, царівна Арахна – на павука тощо. Всі ці міфи свідчать про розуміння, що ніщо не зникає без сліда і не з'являється з нічого, все змінюється.

Згідно космогонічному міфу одним із перших із Хаосу народився Ерот, якого давні греки асоціювали спочатку з силою тяжіння протилежностей один до одного. А саме з поєднання протилежностей і починається творення нового. Усім тепер добре відомий закон діалектики про єдність і боротьбу протилежностей. Творення світу, згідно міфу, відбувалося поступово. Спочатку з Хаосу народжуються ті титани, які уособлюють простір: Гея-земля народжує і Тартар (безодню у своїх надрах), і Урана-небо. І тільки після цього у Геї і Урана народжується син Кронос, тобто час, адже без простору немає часу. Кронос ковтає своїх дітей, бо час поглинає все. Коли Зевс за допомогою титанів скидає Кроноса і захоплює владу, він робить свого батька головним у тій частині Аїда, де знаходяться душі героїв. А це означає, що час невіддільний над пам'яттю про подвиги героїв.

Матір'ю 9 сестер муз, які уособлюють мистецтво і науку, була богиня пам'яті Мнемосіна. Тобто завдання науки і мистецтва – збереження знань та наукових і культурних досягнень минулого. Покровителем муз був бог Аполлон, який спочатку асоціювався з сонцем, світлом, тому, мабуть, не випадково саме до нього перейшла функція опікуватися наукою і мистецтвом, адже вони «освітлюють» розум. Отримання знань ми не випадково називаємо «освітою». Символічно, що один з епітетів Аполлона – Феб, що в грецькій мові означає «блиск», «чистота». Відомо, що Аполлон був братом-близнюком богині полювання, а по суті дикої природи, Артеміди, яка жила в лісових хащах. Цей факт свідчить про те, що давня людина розуміла нерозривний зв'язок, взаємовплив природи й культури. Артеміда – цнотлива богиня, яка нікому не дозволяє дивитися на своє тіло. І коли юний Актеон випадково побачив, як богиня купається, вона перетворила його на оленя. І юнака розірвали власні пси. Хіба це не попередження про те, що природа мстить тим, хто порушує її закони?

Невипадково також, що в грецькій міфології існує також і бог, і богиня війни – Арес і Афіна. Це відображає розуміння того, що війни бувають різними. Арес уособлює жорстоку й несправедливу війну та виступає на боці тих, хто нападає на чужі землі. На щиті, який в «Іліаді» Гомера викував для Ахілла Гефест, зображений Арес. Він очолює військо, яке взяло в облогу мирне місто. За це місто заступається Афіна, богиня справедливої війни. Богиня на боці тих, хто захищається, і, мабуть, не випадково, що справедлива війна асоціюється з жінкою, бо Афіна є ще покровителькою жіночих ремесел, тобто мирної праці. Аналіз же міфу про початок Троянської війни і знамените «яблуко розбрату» з написом «найвродливіший», яке підкинула богиня чвар Еріда на весілля Пелея і

Фетіди, дозволяє зробити висновок, що треба розрізняти причини і привід війни. Головна причина Троянської війни – прохання богині землі скоротити кількість людей, яких їй вже важко носити на собі. Війна, вважає Зевс, зможе це зробити. Привід – спровоковані чвари, а провокує їх – слово.

У міфах можна знайти й «закодований» у метафорі погляд на процес пізнання й ціну, яку за нього платить людина. Одисей, попри небезпеку, все ж таки захотів послухати спів сирен, а, щоб дізнатись, як живуть циклопи, висадився зі своїми супутниками на їхньому острові й втратив кількох із них: їх вбив циклоп Поліфем.

Про те, якими мусять бути взаємини вчителя й учнів, про вміння наставника прощати ненавмисні образи учнів розповідає міф про кентавра Хірона та Геракла. Одна з отруєних стріл впала з колчана Геракла й проколола ногу кентавра. Незважаючи на біль, Хірон нічого не сказав Гераклу, вийняв стрілу і зробив вигляд, що вона влучила в землю.

До образів античних богів як засобу, який допомагає зрозуміти сутність різних людських психотипів і психологічних моделей поведінки зараз активно почали звертатись психологи, зокрема, Джин Шинода Болен в книзі «Богини в кожній жінчині» [1]. Спираючись на теорію швейцарського психолога автора теорії архетипів Карла Густава Юнга, вона побачила в образах семи грецьких богинь – Артеміди, Афіни, Гестії, Гери, Деметри, Персефони та Афродіти – втілення різних жіночих типів і характерів. І нехай не все в цій книзі Болен треба сприймати як аксіому, але її підхід є певною мірою продуктивним.

Отже, як бачимо, вміння прочитати метафоричний зміст міфів може дозволити по-новому подивитись на добре знайомі міфологічні сюжети, «наблизити» їх до сучасності й примусити замислитися над тим, що є актуальним в усі часи.

Список використаних джерел

1. Джин Шинода Болен. Богини в каждой жінчині / перев. с англ. Москва : ООО Изд-во «София», 2007. 277 с.
2. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление / перев. с франц. ; под. ред. проф. В. К. Никольского и А. В. Кисина. Л. : Атеист, 1930. 339 с.
3. Леви-Стросс Клод. Л. Структура мифов. *Вопросы философии*. № 7. 1970. С. 152–165.
4. Лосев А. Ф. Античная мифология в ее историческом развитии. Москва : Мысль, 1996. 410 с.
5. Токарев С. А. Мифология. *Мифы народов мира*. Энциклопедия в 2-х т. / гл. ред. С.А.Токарев. Москва : Сов. энциклопедия, 1991. Т.1. А – К. 671 с.
6. Фрезер Дж. Дж. Золотая ветвь. Исследования магии и религии. Москва, 1981. 830 с.